כיתות ז'-ח' | תנ"ך | שיעור 1 מתוך 4 | 45 דק' | שמואל א פרק א, א-יח

חמ"ד · נכתב לבקשת מורה לכיתה ז'. בתכנית החמ"ד (בנוסח תשפ"ד) ספר שמואל א משויך לכיתה ח', והיחידה מתאימה גם לה. לימוד עם רש"י ורד"ק ודברי חז"ל, ודגש על אמונה ותפילה. גרסה נפרדת לממלכתי: יחידה 5.

תפילת חנה: מתפללים מן הלב

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את סיפור מצוקתה של חנה ואת תפילתה בשילה
- התלמידים ילמדו מדברי חז"ל במסכת ברכות הלכות תפילה שנלמדו מחנה
- התלמידים יסבירו בעזרת רש"י ורד"ק מה מיוחד בתפילת חנה, ויחשבו על תפילה מן הלב

📖 הסבר למורה

אלקנה עולה בכל שנה לשילה, "להשתחות ולזבח לה' צבאות בשלה" (א, ג). לפנינה יש ילדים, ולחנה אין, ופנינה מכעיסה אותה. חנה "מרת נפש ותתפלל על ה' ובכה תבכה" (א, י), ונודרת שאם יינתן לה בן, היא תיתן אותו לה' כל ימי חייו (א, יא).

"וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע" (א, יג). עלי חושב שהיא שיכורה, וחנה עונה: "ואשפך את נפשי לפני ה'" (א, טו). עלי מברך אותה, "ופניה לא היו לה עוד" (א, יח): אחרי התפילה והברכה יש בה ביטחון ושלווה.

רעיון האמונה בשיעור: חנה פונה לה' מתוך הכאב, בכנות ובכוונה, ומקבלת כוח עוד לפני שהבקשה מתמלאת. חז"ל ראו בתפילתה דגם לתפילה של כל יהודי, ומכאן נלמדו הלכות בתפילת העמידה.

📚 מן הפרשנים

- **חז"ל, מסכת ברכות לא ע"א:** "״וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ״ — מִכָּאן לַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּין לִבּוֹ. ״רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת״ — מִכָּאן לַמִּתְפַּלֵּל שֶׁיַּחְתּוֹךְ בִּשְׂפָתָיו. ״וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ״ — מִכָּאן שֶׁאָסוּר לְהַגְבִּיהַּ קוֹלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ."
  רב המנונא לומד מן הפסוקים של חנה הלכות בתפילה: כוונת הלב, אמירת המילים בשפתיים, ותפילה בלחש. למקור
- **רש"י על א, יא:** "עַד הֵנָּה לֹא הָיָה אָדָם שֶׁקְּרָאוֹ לְהַקָּבָ"ה 'צְבָאוֹת'"
  רש"י מביא את דברי חז"ל: חנה הייתה הראשונה שקראה לה' בשם "ה' צבאות". למקור
- **רש"י על א, יג:** "שֶׁלֹּא הָיוּ רְגִילִין לְהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ"
  לפי רש"י עלי טעה כי באותה תקופה לא היו רגילים להתפלל בלחש. חנה חידשה דרך תפילה. למקור
- **רד"ק על א, יג:** "שהיתה מכוונת את לבה בתפלתה"
  הרד"ק מסביר "מדברת על לבה": חנה כיוונה את ליבה בתפילה. למקור

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

1. פתיחה (5 דק'): שואלים: מה ההבדל בין לומר מילים של תפילה לבין להתפלל באמת?
2. קריאה (10 דק'): קוראים את א, א-יא ומתארים את מצבה של חנה ואת הנדר.
3. לימוד בחברותות (15 דק'): קוראים את א, יב-יח עם דברי חז"ל במסכת ברכות ועם רש"י ורד"ק. כל חברותא ממלאת טבלה: פסוק, מה למדו ממנו, איך זה נראה בתפילה שלנו היום.
4. דיון (10 דק'): מה מלמד הסיום, "ופניה לא היו לה עוד", על כוחה של תפילה?
5. סיכום (5 דק'): כל תלמיד כותב משפט אחד: דבר שלמדתי מחנה על התפילה שלי.

❓ שאלות לדיון בשלוש רמות

הבנה

- מה מצבה של חנה בתחילת הפרק?
- מה נודרת חנה?
- אילו שלוש הלכות בתפילה למדו חז"ל מחנה?

פרשנות

- לפי רש"י, למה חשב עלי שחנה שיכורה?
- מה פירוש "ואשפך את נפשי לפני ה'" (א, טו)?
- למה לדעתכם פניה של חנה השתנו עוד לפני שנולד לה בן?

הערכה ועמדה

- תפילת העמידה נאמרת בלחש. מה יכול להיות היתרון של תפילה בלחש?
- (רשות) האם יש רגע שבו הרגשתם שתפילה או שיחה מהלב נתנה לכם כוח?

🔍 כתוב / מפרשים

בכל שורה קוראים קודם את הטור הימני: מה כתוב בפסוק, מילה במילה. רק אחר כך עוברים לטור השמאלי: מה אפשר להסיק, ומי מציע את הפירוש. כך התלמידים לומדים להבחין בין הכתוב לבין הפרשנות.

📜 כתוב (מה הפסוק אומר במפורש)	🔍 מפרשים (מה אפשר להסיק, ומי אומר זאת)
(א, יג) „וְחַנָּה, הִיא מְדַבֶּרֶת עַל-לִבָּהּ“ חנה מדברת "על לבה".	**חז"ל, ברכות לא ע"א:** מכאן שהמתפלל צריך לכוון את לבו. **רד"ק:** חנה כיוונה את לבה בתפילתה. (המקורות המלאים בתיבה "מן הפרשנים".)
(א, יג) „רַק שְׂפָתֶיהָ נָעוֹת“ שפתיה זזות.	**חז"ל, ברכות לא ע"א:** מכאן שהמתפלל צריך להוציא את המילים בשפתיו, ולא רק לחשוב אותן.
(א, יג) „וְקוֹלָהּ לֹא יִשָּׁמֵעַ“ קולה אינו נשמע, ועלי חושב שהיא שיכורה.	**חז"ל:** מכאן שאסור להגביה את הקול בתפילה. **רש"י:** עלי טעה, כי באותה תקופה לא היו רגילים להתפלל בלחש.

לתלמידים: הוסיפו שורה משלכם: בחרו פסוק מהשיעור, כתבו בטור אחד מה כתוב בו, ובטור השני מה אתם מסיקים ממנו.

💡 הערות למורה

כדאי לקשור את השיעור לתפילת העמידה (שמונה עשרה) שהתלמידים מתפללים: אמירה בשפתיים, בלחש ובכוונה. על "ה' צבאות" רש"י מביא גם דרשה מפסיקתא רבתי; בשיעור מובאת רק הדרשה מברכות. הנושא של אישה שאין לה ילדים רגיש, וכדאי להתמקד בתפילה ובאמונה.

📝 בדף העבודה

תפילת חנה: מתפללים מן הלב: 8 תרגילים, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- שמואל א פרק א (מכון ממרא)
- מסכת ברכות לא ע"א (ספריא)
- רש"י על שמואל א פרק א (ספריא)
- רד"ק על שמואל א פרק א (ספריא)

מחוון: תפילת חנה: מתפללים מן הלב

1. מרת נפש, בוכה ("מרת נפש", "ובכה תבכה").
2. ביקשה בן, והבטיחה לתת אותו לה' כל ימי חייו, ושתער לא יעלה על ראשו.
3. צריך שיכוין ליבו; שיחתוך בשפתיו (יאמר את המילים בשפתיו); אסור להגביה קולו בתפילתו.
4. ג. כי לא היו רגילים להתפלל בלחש.
5. היא הייתה הראשונה שקראה לה' "צבאות".
6. שאינה שיכורה, אלא אישה קשת רוח ששפכה את נפשה לפני ה'.
7. פניה כבר לא היו עצובים. התפילה והברכה נתנו לה ביטחון ושלווה עוד לפני שהבקשה התמלאה.
8. תשובה אישית מנומקת, למשל כוונה, כנות, תפילה בלחש.